

ಇದನ್ನು ದೇಶವ್ಯಾಪಿ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಅವರು ಬಯಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಾಪೂ ಅವರ ಸಲಹೆ ಉಚಿತವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಬಾಪೂ ಇಂಥ ಸಲಹೆಯನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ನರೋತ್ತಮದಾಸರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲವೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಅನ್ನಿಸಿತು. ಅವರು ಮನು ಸುಬೇದಾರರ ಮೂಲಕವೇ ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ಘಟನೆಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಹಾಕಲಾಯಿತು, ಅದರೊಂದಿಗೆ ಹರಿಲಾಲನನ್ನು ನೌಕರಿಯಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಲಾಯಿತು.

'ಹರಿಲಾಲ,' ಮನು ಸುಬೇದಾರರು ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದರು, 'ಸೇಠರು ಬಾಪೂ ಅವರ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ ನಿಮಗೆ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಇಂಥ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಡಿ. ಇನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಬಗ್ಗೆ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ ತೀರ್ಮಾನವಾಗಲೆಂದು ಬಾಪೂ ಬಯಸುತ್ತಾರೆ.'

'ಬಾಪೂ...ಬಾಪೂ... ನನ್ನ ವಿರುದ್ಧ ಪೊಲೀಸ್ ಸ್ಟೇಷನ್‌ನಲ್ಲಿ ದೂರು ಕೊಡುವಂತೆ ಸಲಹೆಯಿತ್ತರೇ?' ಹರಿಲಾಲ ಈ ಮಾತನ್ನು ನಂಬಲು ಸಿದ್ಧನಿರಲಿಲ್ಲ.

'ಹೌದು. ಆದರೆ ಸೇಠ್ ನರೋತ್ತಮದಾಸರು ಬಾಪೂ ಅವರ ಮಗನ ವಿರುದ್ಧ ಹೀಗೆಲ್ಲಾ ಮಾಡಲು ಬಯಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಕ್ಷಮೆಯಾಚನೆಯ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು ಕೊಡಿ. ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಮುಚ್ಚಿ ಹಾಕಲಾಗುವುದು.' ಮನು ಸುಬೇದಾರರು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದರು.

'ಕ್ಷಮೆಯಾಚನೆ ಪತ್ರ?'

'ಹೌದು, ಅಪರಾಧವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಬರೆದುಕೊಡುವ ಕ್ಷಮೆಯಾಚನೆ ಪತ್ರ! ಈ ಪತ್ರವನ್ನು ಸೇಠರು ತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಫೈಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕಚೇರಿಯ ಫೈಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಈ ಪತ್ರವನ್ನು ಇಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.'

ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯ ಬಾಗಿಲುಗಳು ಮುಚ್ಚಿದ್ದವು. ಅಪರಾಧವೆಸಗಿದ್ದಂತೂ ನಿಜ. ಗೋಲ್‌ಮಾಲ್ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ದೂರು ಸಲ್ಲಿಸಿದರೆ, ಪೊಲೀಸರು ತನ್ನನ್ನು ಜೈಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಈ ಘಟನೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ತಿಳಿದರೆ ದೇಶವ್ಯಾಪಿಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಎಂಥ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಬಹುದು ಎಂಬುದು ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಅವನು ಮೌನವಹಿಸಿ ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿದ, ನಂತರ ತನ್ನ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಬಗ್ಗೆ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು, ಅದರ ಮೇಲೆ ಕ್ಷಮೆಯಾಚನಾ ಪತ್ರವೆಂದು ಸಹ ನಮೂದಿಸಿದ.

ಆ ಪತ್ರವನ್ನು ಮನು ಸುಬೇದಾರ್ ಅವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ ನಂತರ ಹರಿಲಾಲ ತಲೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರ ಹೋದ. ಅವನು ನಾಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಆಘಾತದಿಂದ ತತ್ತರಿಸಿದ್ದ. ಬಾಪೂ ತನ್ನ ಈ ಕಠಿಣ ಮತ್ತು ಕೆಟ್ಟ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡದೆ ತನ್ನನ್ನು ಪೊಲೀಸರಿಗೆ

ಒಪ್ಪಿಸುವ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ ಅವನು ರೇಗಿದ; ಅವನ ರೋಮ ರೋಮಗಳು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಸೆಟೆದುಕೊಂಡವು. ಅವನು ತಾನು ರೂಪಿಸಿದ್ದ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಫತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಎಂಬುವುದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿರಲಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಅಸಫಲತೆಯ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನೇರಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲು, ಬಾಪೂ ಅವರು ತನ್ನನ್ನು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಮುಗಿಸಲು ಶಿಫಾರಸ್ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ, ಹರಿಲಾಲನಿಂದ ಇದನ್ನು ಸಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂದೇ ಅವನು ತನ್ನ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ಹೊರ ಹಾಕಲು ಬಾಪೂ ಅವರ ಹೆಸರಿಗೆ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದ.

'ಬಾಪೂಜಿ, ನಿನ್ನ ಕ್ರೂರಿಗಳು.'

ಆದರೆ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ಶಮನಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ತನ್ನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಇನ್ನು ಅವನೆಂದೂ ಬಾಪೂ ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಮರಳಿ ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ; ತನ್ನ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಕೆಳಗಿಳಿಸಲು ಅವನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹರಿಲಾಲ ಈಗ ಹೊಸ ವಿಧಾನದಿಂದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಹುಡುಕಲಾರಂಭಿಸಿದ.

***

ರಾಜಕೋಟದಿಂದ ಗುಲಾಬಳ ಆರೋಗ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಸುದ್ದಿಗಳು ಚಿಂತೆಗೇಡು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಲ್ಕತ್ತಾದಲ್ಲಿ ಊಟ ವಸತಿಗೆ ಖರ್ಚನ್ನು ಭರಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಸಹ ಅವನಿರಲಿಲ್ಲ; ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಟ್ಟ ಅಭ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಹೊರ ಬರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಅವನು ನೌಕರಿಯ ಹುಡುಕಾಟದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತಾದ ಹೊರಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹರಿಸಿದ.

ಹೊರಗಿನ ಓಡಾಟದ ಈ ಕಷ್ಟದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅದೊಂದು ದಿನ ಒಂದು ರೈಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಲಾಲನ ಭೇಟಿ ಬಾಪೂ ಅವರೊಂದಿಗಾಯಿತು. ಬಾಪೂ ಅವರು ಈ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿರುವುದು ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಬಾಪೂ ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಹರಿಲಾಲನ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವರೇ ಖುದ್ದು ಸ್ಟೇಷನ್‌ಗೆ ಹೋಗಿ ಒಂದೊಂದು ಭೋಗಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಹರಿಲಾಲನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಇದು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿತ್ತು.

ಬಾಪೂ ಅವರು ತನ್ನನ್ನು ಹೀಗೆ ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಹರಿಲಾಲ ತುಂಬಾ ಲಜ್ಜಿತನಾದ. ಬಾಪೂ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಒಂದು ಶಬ್ದವೂ ಸಹ ಹೊರಬರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಬಾಪೂ ಎದುರು ತಲೆಬಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದ. ತಾನು ಅಪರಾಧಿ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಅವನನ್ನು ತಿವಿಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಹರಿಲಾಲನಿಂತಲೂ ಬಾಪೂ ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಘಾತವಾಗಿತ್ತು. ಬಾಪೂ ಅವರು ತುಂಬಾ ದಿನಗಳ ನಂತರ ಮಗನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ನಡುವೆ ಹರಿಲಾಲನ ಮುಖ ಸಾಕಷ್ಟು ಬದಲಾಗಿತ್ತು. ಅವನ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹತ್ತು

ವರ್ಷಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ ಎಂದು ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಬಾಪೂ ಅವರಿಂದ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಅವರ ಕಣ್ಣುಗಳು ತೇವಗೊಂಡಿದ್ದವು, ಮುಖದಲ್ಲಿ ವ್ಯಥೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಅವರಿಗೆ ಹರಿಲಾಲನ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವಿರಲಿಲ್ಲ.

'ಹರಿ,' ಬಾಪೂ ಅವರು ಒತ್ತಿಬಂದ ಕಂಠದಿಂದ ಹೇಳಿದರು, 'ನಿನಗೆ ಕೊಡಲು ನನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಹಣವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನೈತಿಕತೆಯ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ನಿನ್ನಗೊಪ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇದನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ದೇವರು ಸದಾ ನಿನ್ನೊಂದಿಗಿರುತ್ತಾನೆ...' ನಂತರ ಬಾಪೂ ತಕ್ಷಣ ಹೇಳಿದರು. 'ನಾನು ಹೋದ ನಂತರ ಬಾ ಅವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡು.'

ಹರಿಲಾಲ ಮುಖ ಹೊರಳಿಸಿಕೊಂಡ. ಹರಿಲಾಲ ಕಲ್ಕತ್ತಾಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಬಂದಾಗ, ಅವನಿಗೆ ರಾಜಕೋಟದಿಂದ ದುಃಖದ ಸಂಗತಿಯೊಂದು ಸಿಕ್ಕಿತು.

ಗುಲಾಬಳ ನಿಧನವಾಗಿತ್ತು.

ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು

ಹರಿಲಾಲನ ಜೀವನ ನಿರ್ಜನವಾಯಿತು. ಜೀವನದ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿಯೇ ಅಂಧಕಾರ ಕವಿದಂತಾಯಿತು. ನೌಕರಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ವಿಷಯ ದಲ್ಲಿ ಎದುರಾಗಿದ್ದ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಹೊರ ಬರುತ್ತೇನೆ ಎಂಬ ಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಾಸ ಹರಿಲಾಲನಿಗಿತ್ತು. ಪರಿವಾರದಿಂದ ಪತ್ನೀಕವಾಗಿದ್ದು ಸಹ ಅವನು ಗುಲಾಬಳ ಸ್ನೇಹ ಮತ್ತು ಸಮಾಧಾನದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ, ಅವುಗಳ ಆಸರೆಯಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಕಷ್ಟದ ದಿನಗಳನ್ನು ಕಳೆದಿದ್ದ. ಆದರೆ ತಾನು ಅವಳಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದೆ? ಅವನು ಗುಲಾಬಳಿಂದ ಯಾವುದನ್ನೂ ಮರೆಮಾಚಿರಲಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ತನ್ನ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತಕತನ, ಅಪ್ರಮಾಣಿತೆಯನ್ನು ಗುಲಾಬ ಉದಾರತೆಯಿಂದ ಸಹಿಸಿದ್ದಳು. ಅವಳು ತನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಬೇರೆಯವರ ಎದುರು ದೂರುವ ಮಾತಿರಲಿ, ತನ್ನೆದುರು ಸಹ ಒಂದು ಮಾತನ್ನೂ ಹೇಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೆನೆದು ಹರಿಲಾಲನ ಮನಸ್ಸು ಚಿಕ್ಕಿರಿಸಿತು. ತಿಳಿದೋತಿಳಿಯದೆಯೋ ತಾನು ಹೆಂಡತಿ ಗುಲಾಬಳೊಂದಿಗೆ ಎಸಗಿದ್ದ ಅನ್ಯಾಯಗಳು, ಈಗ ಭಯಾನಕ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುತ್ತಿದ್ದವು.

ಮನೆಯ ಗೋಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಸ್ತುಗಳು ಈ ಅನ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದವು. ಬೇರೆಯವರು ಈ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ, ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಮತ್ತು ಮನೆಯ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಈಗ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಕಿರುಚಿ ಕಿರುಚಿ ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದವು.

'ಹರಿಲಾಲ, ನೀನು ಗುಲಾಬಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದಾದೆ. ಗುಲಾಬಳಂಥ ಪತ್ನಿಗೆ ನೀನು ಒಳ್ಳೆಯ ಪತಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.'

***

(ಸಶೇಷ)